

Осінська І. Теоретичні підходи до розуміння проблеми готовності майбутнього вчителя до творчої професійної діяльності // Актуальні проблеми професійно-педагогічної освіти та стратегії розвитку: Зб. наук. праць / За заг. ред. О.А. Дубасенюк, Л.В. Калініної, О.Є. Антонової. – Житомир: Вид-во ЖДУ, 2006. – С. 56-58.

*Осінська Ірина,
аспірант
кафедри педагогіки
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)*

Теоретичні підходи до розуміння проблеми готовності майбутнього вчителя до творчої професійної діяльності

Початок ХХІ століття характеризується серйозними змінами, які значно впливають на роль, функції, форму та способи функціонування системи вищої освіти. До найважливіших змін можна віднести зростаючу значущість знань як двигуна економічного зросту, інформаційну та комунікаційну революцію, появу глобального ринку праці, соціально-політичні глобальні трансформації.

У сучасних умовах домінування економічних та соціальних чинників саме педагогічна наука постає базовою основою для перспективних соціальних змін. У зв'язку з цим формується новітня світоглядна концепція, згідно якої особистість постає пріоритетною, з її унікальними інтересами, цінностями, здатністю до самовдосконалення, саморозвитку, творчої самореалізації. Вища школа „стає не просто засобом підготовки фахівців для різних сфер діяльності, а й обов'язковим етапом розвитку особистості” [5]. Згідно звітам ООН „освіта має бути спрямована на новий розвиток людської особистості та на збільшення поваги до прав людини і основних свобод” [6].

Отже, перед педагогічною наукою постало завдання обґрунтування, розробки та впровадження ефективних методів навчання, формування та розвитку творчої особистості дорослої людини.

В наш час спостерігається збільшення практично орієнтованих форм роботи з дорослими через активну професійну підготовку, яка сприяє творчому розвитку, а надалі й саморозвитку та самореалізації людини. До таких форм належать тренінг творчості, мозковий штурм, тренінг спілкування тощо.

Включення творчого компонента до змісту навчання вимагає перегляду традиційного статусу підготовки вчителя. У педагогічній літературі існує багато точок зору на проблему педагогічної творчості, зокрема у роботах О.Є. Антонової, О.А. Дубасенюк, І.А. Зязюна, С.О. Сисоевої та інших.

Творчість – це завжди створення чогось нового на основі перетворення вже відомого: нового результату або оригінальних шляхів та методів його отримання. На думку дослідників, зокрема О.А. Дубасенюк, І.А. Зязюна,

С.О. Сисоєвої, найбільш суттєвими характеристиками творчості є новизна та перетворення.

Наукове осмислення сутності готовності до творчості, її внутрішніх механізмів значною мірою пов'язане з аналізом відомих зарубіжних теорій самореалізації та розвитку творчих здібностей особистості (Г. Альтшуллер, А. Маслоу, Е. Торренс). Саме *творча самореалізація*, яка являє собою процес, у ході якого людина, спираючись на власні сутнісні сили, активно реалізує закладені в ній задатки та можливості, забезпечує власний творчий гармонійний розвиток, задоволення базових потреб і досягнення гідного соціального статусу, є основою плідної творчої професійної діяльності. Вона є однією з найважливіших цілей педагогічного процесу, яка полягає у допомозі особистості здійснити свої позитивні можливості, розкрити завдатки та здібності. Творча самореалізація майбутнього вчителя є результатом виховання особистості, коли виникає відчуття реалізованості у професійній діяльності.

Метою нашої статті є розгляд стану проблеми виникнення готовності майбутнього вчителя до творчої самореалізації у професійної діяльності.

Готовність до діяльності – складне соціально-психологічне явище. Її можна розглядати як форму зв'язку професійної спрямованості з іншими важливими рисами особистості – світоглядом, життєвими настановами і духовними цінностями, а також з її морально-вольовою та емоційною сферами.

Важливою умовою формування готовності до будь-якої діяльності є наявність відповідних якостей, і перш за все схильностей та здібностей особистості до майбутньої діяльності через засвоєння загальних та професійних знань, формування вмінь та навичок, удосконалення сформованих професійно важливих якостей особистості.

Практично всі дослідники вказують на наявність в структурі готовності адекватної мотивації, яка зумовлює позитивне ставлення до успішної професійної діяльності; певного обсягу спеціальних і психолого-педагогічних знань, що визначають рівень сформованості професійних умінь та навичок, а також, виділяють як підсистему в структурі готовності комплекс професійно-значущих якостей особистості (здібності, характер, темперамент, характеристику психічних процесів).

За останній час проведено багато досліджень, присвячених аналізу готовності до різних видів діяльності: 1) *педагогічної* (П.П. Горностай, К.М. Дурай-Новакова, Г.А. Зотеєва, С.П. Міронова, Е.А. Орлова, В.А. Сластьонін, Е.А. Чернічкіна); 2) *медичної* (І.С. Вітенко, Л.М. Супрун); 3) *на сучасному виробництві* (Е.І. Богучарова, В.О. Моляко); 4) *у сільському господарстві* (О.І. Мороз); 5) *до служби у збройних силах* (А.В. Тимченко).

Існують різні наукові підходи до визначення проблеми готовності. Розглянемо докладніше деякі з них.

Значна частина дослідників розглядає готовність як складне утворення, яке містить *когнітивний, мотиваційний та емоційно-вольовий компоненти*, як сукупність знань, умінь, навичок, професійно значущих якостей особистості,

якими повинен володіти випускник ВНЗ для успішної адаптації у процесі професійної діяльності. Аналіз наукових досліджень засвідчує, що саме цей підхід використовується у роботах, присвячених вивченню готовності до професійної діяльності у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців.

Оскільки предметом нашого дослідження є зміст, форми та методи формування готовності майбутнього вчителя іноземної мови до творчої самореалізації у професійній діяльності, вважаємо за доцільне використати структуровану модель готовності до педагогічної діяльності, розроблену Кузьміною Н.В. На її думку, успішному розв'язанню різноманітних педагогічних завдань сприяють: 1) комплекс знань, що включає суспільно-політичні та культурологічні знання, знання предмету, засобів педагогічної комунікації, психологічних особливостей учнів, врахування переваг та недоліків власної діяльності; 2) стимули і мотиви діяльності; 3) спрямованість особистості педагога; 4) педагогічні здібності; 5) професійно значимі якості особистості [3].

К.М. Дурай-Новакова у структурі професійної готовності розрізняє: 1) *мотиваційний компонент* (професійно значущі потреби, інтереси та мотиви професійної діяльності); 2) *орієнтаційно-пізнавально-оцінний компонент* (знання та уявлення про зміст професії, засоби вирішення професійних завдань); 3) *емоційно-вольовий компонент* (почуття відповідальності за результати діяльності, самоконтроль, вміння керувати діями, з яких складається виконання професійних обов'язків); 4) *операційно-дієвий компонент* (мобілізація та актуалізація професійних знань, умінь, навичок); 5) *настановочно-поведінковий компонент* (настрій на доброякісну роботу) [1].

На думку В.А. Сластьоніна, у професійній готовності функціонально можуть бути виділені такі компоненти: 1) *психологічний* – сформована спрямованість на професійну діяльність, настанова на роботу, наявність інтересу до предмета діяльності, потреба в самоосвіті у цій галузі, розвинене професійне мислення; 2) *науково-теоретичний* – наявність відповідного обсягу суспільно-політичних, психологічних та спеціальних знань; 3) *практичний* – сформовані на відповідному рівні професійні вміння та навички; 4) *психофізіологічний* – наявність відповідних передумов для оволодіння професійною діяльністю та визначена спеціальністю сформованість професійно значущих якостей особистості; 5) *фізичний* – стан здоров'я та фізичного розвитку відповідно до вимог професійної діяльності [7].

Представники другого підходу розуміють готовність як функціональний стан, який сприяє успішній діяльності, забезпечує високий її рівень (Ф.О. Генев, Н.Д. Левітов, Л.С. Нерсесян). Ці науковці вважають, що стан готовності зумовлюється стійкими психічними особливостями особистості, які не передбачають перенесення якостей і станів у нову ситуацію, а лише актуалізують їх в конкретних умовах, в яких відбувається діяльність.

Так, Н.Д. Левітов визнає готовність як стан залежності цих станів від індивідуальних особливостей і типу вищої нервової діяльності людини, а також від умов діяльності. До таких умов він відносить: зміст задач, новизну, творчий характер; ситуацію діяльності, поведінку оточуючих; особливості

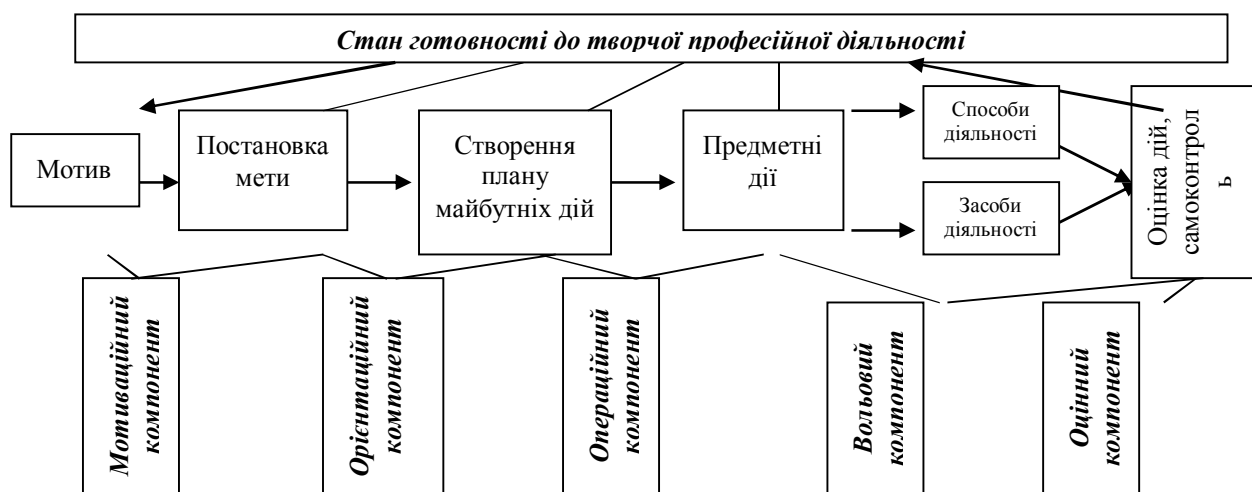
стимуляції дій і результатів; мотивацію, прагнення до досягнення результату; оцінку вірогідності його досягнення; самооцінку власної підготовки; попередній нервово-психічний стан; стан здоров'я; особистий досвід мобілізації сил на вирішення задач; вміння контролювати рівень стану готовності; вміння створювати оптимальні внутрішні умови для майбутньої діяльності [4].

Проаналізуємо механізми формування стану готовності до професійної творчої діяльності.

Виникнення стану готовності до творчої діяльності починається з постановки мети на основі потреб і мотивів. Далі відбувається вироблення плану настанов, моделей, схем майбутніх дій. Особистість переходить до втілення готовності, яка виникла, у предметні творчі дії, застосовує певні засоби і способи діяльності, порівнює хід і проміжні результати з поставленою метою, вносить корективи.

Схема 1.

Структура стану готовності до професійної діяльності

Так, у дослідженнях М.І. Д'яченка, Л.А. Кандибовича готовність трактується як активно-діючий стан особистості, який відображує зміст поставленого завдання та умови майбутнього його виконання. Стан готовності вміщує такі компоненти: 1) *мотиваційний* – відповідальність за виконання завдань, почуття обов'язку; 2) *орієнтаційний* – знання та уявлення про особливості та умови діяльності; 3) *операційний* – володіння способами і прийомами діяльності, необхідними знаннями, навичками, уміннями, процесами аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення та іншими; 4) *вольовий* – самоконтроль, самооблізація, вміння керувати діями, з яких складається виконання обов'язків; 5) *оцінний* – самооцінка своєї підготовленості й відповідних процесів розв'язування професійних завдань [2].

На основі наведених вище міркувань можна побудувати структуру стану готовності до творчої професійної діяльності.

Перелік використаної літератури

1. Дурай-Новакова К.М. Формирование профессиональной готовности к педагогической деятельности: Автореф. дис. ... д-ра пед. наук. – М., 1983.

2. Дьяченко М.И., Кандыбович Л.А., Пономаренко В.А. Готовность к деятельности в напряженных ситуациях: Психологический аспект. – Минск, 1985.
3. Кузьмина Н.В. Профессионализм деятельности преподавателя и мастера производственного обучения ПТУ. – М., 1990.
4. Левитов Н.Д. Книга об учителе. – М., 1965.
5. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті // Освіта. – 2002. – 24 квітня-1 травня.
6. Организация Объединённых Наций: официальные отчёты первой части третьей сессии Генеральной Ассамблеи. – А/810. – С. 39-42.
7. Слостенин В.А. К вопросу о профессионализме учителя в общеобразовательной школе // Сов. педагогика. – 1973. – № 5.